अध्याय 9: अन्नाद् भवन्ति भूतानि

विषय-सूची — 7 प्रश्नावली · 30 प्रश्न

प्रश्नावली 1	अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखन्तु ।	6 प्रश्न
प्रश्नावली 2	पाठं पठित्वा रिक्तस्थानेषु समुचितं पदं लिखन्तु ।	6 प्रश्न
प्रश्नावली 3	उदाहरणानुसारम् अधः प्रदत्तानां शब्दानां वचनपरिवर्तनं कुर्वन्तु ।	1 प्रश्न
प्रश्नावली 4	उदाहरणानुसारम् अधः रेखाङ्कितानि पदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुर्वन्तु ।	4 प्रश्न
प्रश्नावली 5	अधः प्रदत्तानि पदानि पठन्तु, तेषां पर्यायपदानि पाठेषु सन्ति, तानि चित्वा पदरञ्जन्यां लिखन्तु ।	1 प्रश्न
प्रश्नावली 6	उदाहरणानुसारं कः कस्मात् विद्यां प्राप्तवान् इति पूर्णवाक्येन लिखन्तु ।	6 प्रश्न
प्रश्नावली 7	अधः प्रदत्तानि वाक्यानि पठित्वा मातृभाषायाम् / आङ्ग्लभाषायां वा अनुवादं कुर्वन्तु ।	6 प्रश्न

प्रश्नावली 1 — अधः प्रदत्तानां प्रश्नानाम् पूर्णवाक्येन उत्तरं लिखन्तु ।

प्रश्न 1

(क) पुत्र्याः जिज्ञासा का ?

हल

पुत्री माता से पूछती है कि मनुष्य, प्राणी और कीट इस भूलोक पर कैसे आए — यही उसकी जिज्ञासा है।

उत्तर: पुत्र्याः जिज्ञासा यत् वयं मनुष्याः प्राणिनः कीटाः च कथं भूलोके आगताः।

प्रश्न 2

(ख) कस्मात् आकाशस्य उत्पत्तिः अभवत्?

हल

पाठ के अनुसार सबसे पहले ब्रह्म से आकाश की उत्पत्ति हुई।

उत्तर: ब्रह्मणः आकाशस्य उत्पत्तिः अभवत्।

प्रश्न 3

(ग) अग्नेः कस्य उत्पत्तिः अभवत्?

हल

अग्नि से जल की उत्पत्ति हुई।

उत्तर: अग्नेः जलस्य उत्पत्तिः अभवत् ।

प्रश्न 4

(घ) पृथिव्याः केषाम् उत्पत्तिः अभवत्?

हल

पृथ्वी से औषधियों, फसलों और वृक्षों आदि की उत्पत्ति हुई।

उत्तर: पृथिव्याः ओषधीनां सस्यानां वृक्षादीनां च उत्पत्तिः अभवत्।

प्रश्न 5

(ङ) आहारात् के उत्पन्नाः ?

हल

आहार से कीट, प्राणी और मनुष्य उत्पन्न हुए।

उत्तर: आहारात् कीटाः प्राणिनः मनुष्याः उत्पन्नाः।

प्रश्न 6

(च) माता किं किं पठितवती ?

हल

माता ने आधुनिक रसायनशास्त्र और उपनिषद्-ग्रन्थ पढ़े थे।

उत्तर: माता आधुनिक रसायनशास्त्रम् उपनिषद-ग्रन्थान् च पठितवती ।

प्रश्नावली 2 — पाठं पठित्वा रिक्तस्थानेषु समुचितं पदं लिखन्तु ।

प्रश्न 1

(क) अम्ब! मम काचिद् ..... अस्ति।

उत्तर: जिज्ञासा

प्रश्न 2

(ख) प्रथमं ..... आकाशस्य उत्पत्तिः अभवत् ।

उत्तर: ब्रह्मणः

प्रश्न 3

(ग) साक्षात् ..... उत्पत्तिं वदतु।

उत्तर: मनुष्याणाम्

प्रश्न 4

(घ) ..... कीटाः, प्राणिनः, मनुष्याः उत्पन्नाः खलु अम्ब ?

उत्तर: आहारात्

प्रश्न 5

(ङ) अहम् आधुनिकं ....., ... च पठितवती ।

उत्तर: रसायनशास्त्रम्; उपनिषद्-ग्रन्थान्

प्रश्न 6

(च) अस्माकं ..... ज्ञानं तेषु एव निहितम् अस्ति ।

उत्तर: मौलिकं

प्रश्नावली 3 — उदाहरणानुसारम् अधः प्रदत्तानां शब्दानां वचनपरिवर्तनं कुर्वन्तु ।

प्रश्न 1

उदाहरणानुसारम् अधः प्रदत्तानां शब्दानां वचनपरिवर्तनं कुर्वन्तु ।

हल

पञ्चमी विभक्तिः (शब्दः — एकवचनम् — द्विवचनम् — बहुवचनम्)
आहार — आहारात् — आहाराभ्याम् — आहारेभ्यः (उदाहरणम्)
मनुष्य — मनुष्यात् — मनुष्याभ्याम् — मनुष्येभ्यः
वृक्ष — वृक्षात् — वृक्षाभ्याम् — वृक्षेभ्यः
अग्नि — अग्नेः — अग्निभ्याम् — अग्निभ्यः (उदाहरणम्)
मुनि — मुनेः — मुनिभ्याम् — मुनिभ्यः
पेटिका — पेटिकायाः — पेटिकाभ्याम् — पेटिकाभ्यः (उदाहरणम्)
वाटिका — वाटिकायाः — वाटिकाभ्याम् — वाटिकाभ्यः
माला — मालायाः — मालाभ्याम् — मालाभ्यः
कूपी — कूप्याः — कूपीभ्याम् — कूपीभ्यः (उदाहरणम्)
नदी — नद्याः — नदीभ्याम् — नदीभ्यः
नगरी — नगर्याः — नगरीभ्याम् — नगरीभ्यः

उत्तर: मनुष्यात्–मनुष्याभ्याम्–मनुष्येभ्यः; वृक्षात्–वृक्षाभ्याम्–वृक्षेभ्यः; मुनेः–मुनिभ्याम्–मुनिभ्यः; वाटिकायाः–वाटिकाभ्याम्–वाटिकाभ्यः; मालायाः–मालाभ्याम्–मालाभ्यः; नद्याः–नदीभ्याम्–नदीभ्यः; नगर्याः–नगरीभ्याम्–नगरीभ्यः

प्रश्नावली 4 — उदाहरणानुसारम् अधः रेखाङ्कितानि पदानि आश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुर्वन्तु ।

प्रश्न 1

(क) राजेशः पुस्तकालयात् पुस्तकम् आनयति।

उत्तर: • राजेशः कुतः पुस्तकम् आनयति ? • राजेशः कस्मात् पुस्तकम् आनयति ?

प्रश्न 2

(ख) विकासः आपणात् लेखनीं स्वीकृतवान्।

उत्तर: • विकासः कुतः लेखनीं स्वीकृतवान्? • विकासः कस्मात् लेखनीं स्वीकृतवान्?

प्रश्न 3

(ग) माता गृहात् पुत्रं पश्यति।

उत्तर: • माता कुतः पुत्रं पश्यति? • माता कस्मात् पुत्रं पश्यति?

प्रश्न 4

(घ) हिमालयात् गङ्गा प्रवहति।

उत्तर: • कुतः गङ्गा प्रवहति ? • कस्मात् गङ्गा प्रवहति ?

प्रश्नावली 5 — अधः प्रदत्तानि पदानि पठन्तु, तेषां पर्यायपदानि पाठेषु सन्ति, तानि चित्वा पदरञ्जन्यां लिखन्तु ।

प्रश्न 1

अधः प्रदत्तानां पदानां पर्यायपदानि पाठात् चित्वा पदरञ्जन्यां (पहेल्याम्) लिखन्तु।

हल

स्रोत में इस पहेली (पद-रंजनी) के उत्तर रिक्त हैं; छात्राः पाठात् पर्यायपदानि चित्वा स्वयं पूरयन्तु।

उत्तर: छात्राः स्वयं कुर्वन्तु।

प्रश्नावली 6 — उदाहरणानुसारं कः कस्मात् विद्यां प्राप्तवान् इति पूर्णवाक्येन लिखन्तु ।

प्रश्न 2

(ख) पद्मपादः — शङ्कराचार्यः (विद्यां प्राप्तवान्)

उत्तर: पद्मपादः शङ्कराचार्यात् विद्यां प्राप्तवान्।

प्रश्न 3

(ग) विवेकानन्दः — रामकृष्णः (विद्यां प्राप्तवान्)

उत्तर: विवेकानन्दः रामकृष्णात् विद्यां प्राप्तवान्।

प्रश्न 4

(घ) रामः — वशिष्ठः (विद्यां प्राप्तवान्)

उत्तर: रामः वशिष्ठात् विद्यां प्राप्तवान्।

प्रश्न 5

(ङ) भीष्मः — परशुरामः (विद्यां प्राप्तवान्)

उत्तर: भीष्मः परशुरामात् विद्यां प्राप्तवान्।

प्रश्न 6

(च) चन्द्रगुप्तः — चाणक्यः (विद्यां प्राप्तवान्)

उत्तर: चन्द्रगुप्तः चाणक्यात् विद्यां प्राप्तवान्।

प्रश्न 7

(छ) अर्जुनः — द्रोणाचार्यः (विद्यां प्राप्तवान्)

उत्तर: अर्जुनः द्रोणाचार्यात् विद्यां प्राप्तवान् ।

प्रश्नावली 7 — अधः प्रदत्तानि वाक्यानि पठित्वा मातृभाषायाम् / आङ्ग्लभाषायां वा अनुवादं कुर्वन्तु ।

प्रश्न 1

(क) राधा नगरात् आगच्छति।

उत्तर: राधा शहर से आती है।

प्रश्न 2

(ख) विनयः वृक्षात् पुष्पाणि चिनोति ।

उत्तर: विनय पेड़ से फूल चुनता है।

प्रश्न 3

(ग) सन्दीपः कार्यालयात् गृहं गतवान् ।

उत्तर: सन्दीप कार्यालय से घर गया ।

प्रश्न 4

(घ) भगिनी दूरात् वाहनं पश्यति ।

उत्तर: बहन दूर से वाहन को देखती है।

प्रश्न 5

(ङ) मित्रं शालायाः गृहम् आगतवान्।

उत्तर: मित्र शाला से घर आया।

प्रश्न 6

(च) बालः कपाटिकायाः धनं स्वीकरोति ।

हल

नोट — यहाँ हिंदी अनुवाद दिया गया है; छात्र इसके आधार पर अपनी मातृभाषा में अनुवाद कर सकते हैं।

उत्तर: बालक अलमारी से धन लेता है।